

LUND
UNIVERSITY

Frihetens förutsättningar och välfärd

- en analys av de sociala och ekonomiska rättigheternas relation till frihet

Karin Nordlöf

Mänskliga rättighetsstudier
Höstterminen 2011

Handledare: Lena Halldein

Abstract

A Human Right perspective is continuously present in international discourse of global development and conducts on how we could improve the social and economical conditions of people living below the poverty line. There are two different points of view in the argument about freedom and rights that I found interesting. The first is the standpoint on liberty being a right in terms of protection against interference with the principals that make out what makes an individual free. Although the other point of view would argue that freedom requires more than protection against interference, as freedom needs certain preconditions such as one is not only free on the basis of being able to express their political opinion in public. Freedom requires welfare such as education, health care etc. as those lay the basis of individual needs. Regarding human rights the main argument here is whether a human right is a right to non-interference and be treated a certain way, or if it contains a right to an object. This essay contains a text and argument analysis about liberty in relation to welfare.

Innehållsförteckning

Abstract.....	1
Innehållsförteckning	2
Förkortningar.....	3
1 Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	4
1.2 Teori och metod.....	5
2 Utbildning: FN:s strategier	7
2.1 International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, artikel 13	7
2.2 Convention on the Rights of the Child - artikel 28.....	8
2.3 Millennium Development Goals och Universal Primary Education.....	9
2.4 Strategier för målet om utbildning.....	10
3 Olika perspektiv på rättigheter.....	12
3.1 Välfärdsrättigheter och frihetsrättigheter.....	12
3.2 Utveckling.....	14
3.3 The Human Rights-based Approach.....	15
4 Relation mellan Rättigheter och Friheter.....	17
4.1 Anspråk och skyldigheter.....	17
4.2 Förutsättningar för frihet	19
4.3 Substantive rights och formal rights.....	21
5 Analys.....	23
5.1 Begreppsproblematik.....	23
5.2 Behovet av en ny struktur.....	25
5.3 Avslutande diskussion	26
Litteratur.....	29

Förkortningar

CESCR - United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights

CRC – Convention on the Rights of the Child

EFA – Education For All

GMR - Education for All Global Monitoring Report

HRBAD - The Human Rights-Based Approach to Education

ICCPR - International Covenant on Civil and Political Rights

ICESCR - International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

MDG – Millennium Development Goals

OECD - the Organization for Economic Co-operation and Development

PCA - Precondition Argument

UNDP - United Nations Development Program

UNESCO - The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNICEF - United Nations Children's Fund

UPE – Universal Primary Education

1 Inledning

1.1 Syfte och frågeställning

The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) består av 30 artiklar varav de 21:a tillhör kategorin frihetsrättigheter och utgör de ”klassiska liberala” rättigheterna. Frihetsrättigheter kallas också negativa rättigheter, vilket i korthet innebär att ”inte agera”, det vill säga att inte hindra någon från att göra anspråk på till exempel sin yttrandefrihet, mötesfrihet, religionsfrihet osv. Välfärdsrättigheter är av typen positiva rättigheter och dessa kan bli något mer komplicerade att tillämpa i verkligheten än frihetsrättigheter. För att uppfylla en positiv rättighet måste skyldighetsbäraren handla aktivt för att förse människor med vissa resurser, till exempel sjukvård, ekonomiskt bidrag eller utbildning. Välfärdsrättigheter är idag accepterade i större utsträckning än under den tid de introducerades i UDHR. I allmänhet uppfattas de inte längre som två specifika kategorier, det finns dock synpunkter på välfärdsrättigheter och just relationen till frihet.

Eftersom mänskliga rättigheter utformats som något vi har i egenskap av människa leder detta till komplexa resonemang vilka präglas av olika förståelser av frihet beroende på vem man frågar. Det finns två argument som i princip utgör varandras motsats. Antingen anser man att välfärdsrättigheter och frihetsrättigheter förutsätter varandra, eller så anses välfärdsrättigheter inte vara ”giltiga” mänskliga rättigheter, istället urholkar de hela begreppet. Argument för välfärdsrättigheter brukar handla om att de utgör underlaget för frihet och rättigheterna uppfyller inte sitt moraliska värde eftersom människor inte kan utnyttja dem om de inte har vissa sociala och ekonomiska förutsättningar. Att betrakta rättigheter som mänskliga gör ibland begreppet svårt att förhålla sig till och försvara i vissa situationer då vi faktiskt erhåller rättigheterna i kraft av medborgarskap eller i anknytning till en viss institution. Välfärden är idag beroende av en stat och tillgången till denna bygger alltid på ett samhälle där någon form av överenskommelse finns, där människor väljer att bidra till samhället och får något tillbaka.

Syftet med denna uppsats är att försöka förstå hur ekonomiska och sociala rättigheter fungerar i relation till frihet och vilka förutsättningar människan behöver för att vara fri. Är det genom att garantera ett skydd från ”interference” Är negativa rättigheter det enda som skapar verklig frihet? Eller behöver individen rättigheter i form av resurser innan hon kan vara fri?

Då mänskliga rättigheter ifrågasätts uppstår en hel del komplicerade saker att reda ut, även om det är så enkelt som att säga att människor har rättigheter så förklarar inte detta hur de ska tillämpas och vad de innebär. Mänskliga rättigheter har en tydlig moralisk tyngd och används ofta i politiska sammanhang då man vill uppnå en viss effekt. I många sammanhang uttrycks det som ett vedertaget begrepp vilket man alltid kan åberopa, trots att många inte vet vad de faktiskt handlar om. Förståelsen av innehållet i dessa och hur tillämpningen av dessa ska se ut i olika samhällen är två av många problem vi stöter på.

1.2 Teori och metod

De tre centrala delarna av denna uppsats består av rättigheter, frihet och utveckling. Med en text- och argumentationsanalys ska jag försöka bilda en uppfattning om rättigheter inom filosofin och hur de relaterar till frihet. Global utveckling och strategier för detta kommer också att diskuteras för att skapa en bild av mänskliga rättigheters funktion i arbetet för utveckling och välfärd. Rätten till utbildning kommer vara en utgångspunkt för att konkretisera en välfärdsrättighet och urskilja vilka strategier som används på FN-nivå. Tre av FN:s föreskrifter kommer att användas för att åskådliggöra rätten till utbildning; a) artikel 13 i International Convention on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR), b) Millennium Development Goals (MDG) mål nummer 2 och c) Barnkonventionens artikel 28. Detta för att få en bild av hur man på policynivå arbetar för att förverkliga välfärdsrättigheter och vilken plats frihet och utveckling har i detta.

Jag har inte som avsikt att ”mäta” hur bra eller dåligt de olika metoderna för mänskliga rättigheter och utveckling fungerar, istället ska de begreppsliggöra rättigheter och se vilka tillvägagångssätt man använder. Viktigt att poängtera är att jag kommer att använda rättigheterna i teoretisk bemärkelse och inte i juridisk. Uppsatsen innehåller en analys av teorier om rättighetsbegreppet och hur anspråk och skyldigheter beskrivs.

Inom filosofin finns det mycket material att hämta som rör frihet och rättigheter, följaktligen finns det också mycket olika teorier och argumentationer från alla möjliga infallsvinklar. Därför har jag försökt plocka ut det jag anser vara mest relevant i förhållande till ämnet och som kan bidra till en intressant analys.

Mitt material består av argumenterande texter om teoretiska och filosofiska idéer kring mänskliga rättigheter. Vad jag finner mest intressant är två olika ställningstaganden om mänskliga rättigheter, åsikten att de har helt olika innebörd. Antingen anser man att välfärdsrättigheter inte

är giltiga mänskliga rättigheter eller så anses de två förutsätta varandra. Därför har jag valt att använda mig av texter där endast frihet och rättigheter är centrala, andra som erbjuder alternativ till hur en välfärdsrättighet skulle kunna fungera och en del texter där fokus ligger på utveckling och frihet, men inte rättigheter. Detta har jag gjort för att kunna få en övergripande bild över ämnet och försöka reda ut svårigheten med att välfärdsrättigheter ska baseras på mänsklighet. Jag har också valt göra en del avgränsningar i materialet för att analysen inte ska innehålla för många teoretiska perspektiv och för att diskussionen inte ska bli för utsvävande.

2 Utbildning: FN:s strategier

2.1 International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, artikel 13

Artikel 13 FN:s konvention om de sociala och ekonomiska rättigheterna (ICESCR) fastställer rätten till utbildning med en omfattande beskrivning. I en ”general comment” (1999) redogör kommittén (CESCR) för artikel 13 mer ingående, den bekräftar rätten till utbildning som en grundläggande mänsklig rättighet i sig och även som ett medel för att uppfylla mänskliga rättigheter.¹ Det progressiva perspektivet på utbildning och staters förmåga att förverkliga rättigheterna uttrycks; ”the precise and appropriate application of the terms will depend upon the conditions prevailing in a particular state party”.² Detta nämns också i andra ”general comments”, bland annat rörande rätten till ”adequate housing”, den uttrycker att tillämpningen av ICESCR:s bestämmelser är beroende av landets situation och förutsättningar för att kunna uppfylla rätten till utbildning.

En av FN:s utsände ”special rapporteur” inom området för utbildning angav i sin rapport (1999) tre viktiga egenskaper som grundläggande utbildning skulle präglas av; ”tillgänglighet, ”acceptans” och ”anpassningsförmåga”.³ Tilliten till utbildningens effekt anses ha en mycket positiv inverkan på samhället och individen är återkommande i detta sammanhang. Grundläggande utbildning är centralt i FN:s arbete för utveckling och man värderar detta högt, inte bara som ett enskilt mål men även ett medel för att andra mål om mänskliga rättigheter. Utbildning är knutet till många förhoppningar om att det ska leda till utveckling i hela samhället. Detta syns inte minst i ICESCR (art. 13) som föreskriver att utbildning ska öka respekten för mänskliga rättigheter och grundläggande frihet. Samtidigt ska utbildningen bidra till att skapa tolerans och vänskap mellan alla nationer, samt främja FN:s verksamhet för att bevara freden.

---

¹ General Comment No. 13 The Right to Education: para. 1

² General Comment No. 13 The Right to Education: para. 6

³ General Comment No. 13 The Right to Education: para 14

2.2 Convention on the Rights of the Child - artikel 28

Barnkonventionen (CRC) som utgör en av de yngre (1990) internationella överkommelserna innehåller de mest omfattande regleringarna av rätten till utbildning. Denna konvention ska utgöra ett extra skydd för barn. CRC:s viktigaste prioriteringar i dagsläget är hälsa, utbildning och icke-diskriminering. Det dröjde inte lång tid efter konventionens tillkomst som de flesta länder valde att signera och ratificera denna och CRC är den mest accepterade internationella överenskommelsen.⁴ Initiativet till CRC presenterades 1978 och grundar sig på UDHR och dess efterföljande konventioner ICCPR och ICESCR. Konventionen trädde i kraft 1989 då många inom det internationella samfundet ansåg att ett extra skydd för barn från 0-18 år behövdes och barn som bärare av mänskliga rättigheter skulle betonas. Precis som med ICCPR och ICESCR innebär en ratificering av CRC ett åtagande för staten att efterleva konventionens artiklar. CRC har ratificerats av 190 länder, undantagen är USA och Somalia.⁵

CRC innehåller både frihetsrättigheter och välfärdsrättigheter, fokus ligger främst på barns rätt till överlevnad, barnets bästa i främsta rummet, utveckling samt icke-diskriminering. Konventionen har som mål att skydda barns rättigheter genom att sätta upp vissa standarder inom sjukvård, utbildning, rättssystem och socialtjänst.⁶ Konventionen föreskriver barnets intresse i främsta rummet och rätten uttrycka sin mening i alla frågor som berör barnet (art 2 och 12). Efter CRC:s ikraftträdande har det blivit mer förekommande att tala om utbildning i termer av rättigheter, närmare bestämt barnets rätt till utbildning.

Till skillnad från andra konventioner som behandlar rätten till utbildning erkänner CRC i större utsträckning barnet som en rättighetsbärare. Detta betyder att barnet som rättighetsinnehavare och autonom individ kan göra sina egna anspråk på rätten till utbildning.

Filosofen Jeffrey Murphy menar att välfärdsrättigheter bygger på ”sociala kontrakt” som ska garantera aktörer rätten att uttrycka sina moraliska anspråk. Detta involverar också barnets anspråk på vad man anser vara sin egen moraliska rätt till vissa objekt inom detta sociala kontrakt. Om barnet inte anses vara tillräckligt mogen att göra detta anspråk kan rättigheten leda till en form av ”förmynderi” då någon annan gör detta val för att ”skydda” barnet. Rättigheter som ett socialt kontrakt i detta sammanhang bidrar till att synen på barnet som rättighetsbärare blir motsägelsefull. I de fall barnet inte anses vara en tillräckligt rationell för att ta egna beslut förlorar

---

⁴ Coleclough, Christopher (2005) “Rights Goals and Targets: How do those for education add up?” *Journal of International Development*, vol. 17, Issue 1, pp. 101-111, 2005 s.103

⁵ Unicef.org - Convention on the Rights of the Child

⁶Unicef.org - Convention on the Rights of the Child

rättigheterna sin funktion då de tillskrivs föräldrarna. På detta sätt bestämmer egentligen inte barnet själv eftersom rättigheterna blir beroende av en annan persons bedömning.⁷

2.3 Millennium Development Goals och Universal Primary Education

”Achieve Universal Primary Education” (UPE) är ”Millennium Development Goal” (MDG) nummer 2 och behandlar utbildning. År 2015 förväntar sig United Nations Development Program (UNDP) enligt sin rapport från 2011 att ”Ensure that, by 2015, children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling⁸”. Under World Education Forum i Dakar år 1990, introducerades idén om Education for All (EFA), vilken baseras på rätten till utbildning (art. 26) i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (UDHR). Detta bekräftades senare år 2000 genom ”Dakar Framework for Action” då 164 stater åtog sig att arbeta enligt strategin för Education for All. EFA är en ”global policy för utbildning” vilken sätter upp mål för utbildning och ett samarbete där United Nations Children's Fund, Världsbanken och andra aktörer arbetar tillsammans under The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organizations (UNESCO) administration för målet om UPE.⁹ Utifrån ett globalt perspektiv har “enrollment in primary education” ökat långsamt, grundläggande utbildning ökade med 7 % mellan 1999 och 2009 och ligger nu på cirka 89 %. I Afrika söder om Sahara har ökningen gått från 58 till 76 % och det är här man har nått störst framgång.¹⁰

Millenniemålen skiljer sig från internationella konventioner om mänskliga rättigheter i den bemärkelse att de innehåller mål som ska uppfyllas enligt en viss tidsram och detta kan vara en viktig komponent för att uppfylla målen. När man beskriver utbildning i rättighetstermer och åtagandet att uppfylla detta, riktas ofta mycket kritik mot de stater som fortfarande är oförmögna att göra detta. Att istället arbeta utifrån millenniemålen, med fokus på vilka framsteg som görs och när dessa mål kan tänkas bli förverkligade, leder till att staten ifråga ges tid att planera och lägga upp en långsiktig progressiv plan för hur målet ska uppnås. Progressiva mål kan också

---

⁷ Bergström, Ylva (2009) “The Universal Right to Education: Freedom, Equality and Fraternity” *Studies in Philosophy and Education* vol. 29 no 2, 2009, pp 167-182, s. 172-3

⁸ United Nations (2011) ”The Millennium Development Goals Report” 2011(elektronisk) tillgänglig: http://www.un.org/millenniumgoals/11_MDG%20Report_EN.pdf

⁹ Leah K. McMillan (2010) What’s in a right? Two variations for interpreting the right to education *International Review of Education*, 2010, Volume 56, Numbers 5-6, Pages 531-545, s. 535

¹⁰ United Nations (2011) ”The Millennium Development Goals Report” 2011(elektronisk) tillgänglig: http://www.un.org/millenniumgoals/11_MDG%20Report_EN.pdf

underlätta inkluderandet av de stater som inte ratificerat vissa konventioner och även de som kan vara problematiska gällande mänskliga rättigheter och internationella överenskommelser.¹¹

2.4 Strategier för målet om utbildning

Utbildning är inte bara ett mål i sig, det är också en viktig förutsättning för sociala och ekonomiska förbättringar. Den forne presidenten i Tanzania Julius Nyerere betonade i en rapport från UNESCO värdet av rätten till utbildning då det finns ett positivt samband till utveckling i hela samhället. Detta koncept kallas ibland "process-based education", vilket innebär ett progressivt perspektiv där en utbildning är första steget till andra former av utveckling. Barn och ungdomar som går i skolan under dagarna löper till exempel mindre risk för prostitution och barnarbete, detta ger större möjlighet till ekonomisk och social utveckling.¹²

De åtaganden om utbildning som stater gjort i enlighet med UDHR har bekräftats vid ett antal olika tillfällen.¹³ Före 1990- talet hade olika FN-organ och främst The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization en rad regionala sammankomster för att sätta upp riktlinjer och mål för UPE. 1990 omarbetades riktlinjerna och målsättningen blev nu att de skulle vara uppfyllda år 2000. 10 år senare då man fortfarande inte hade nått önskvärd framgång tillkom slutligen Millennium Development Goals och "Dakar Framework for Action" som nya riktlinjer. Alla reviderade riktlinjer har utgått från principen om utbildning som en mänsklig rättighet, under de första åren betonades icke-diskriminering, rätten till skolgång, men på senare tid har det istället betonats att reduceringen av fattigdom till 2015 ska vara i fokus.¹⁴

Vid tillkomsten av millenniemålen kunde de av en del, uppfattas som "onödiga" eftersom dåvarande konventioner ICESCR och CRC redan bekräftade rätten till utbildning i artiklarna 13 och 28, och var dessutom ratificerade. Dessa deklARATIONER och mål för utbildning är produkter av FN:s större sammankomster under 1990-talet. Ur ett progressivt perspektiv är de viktiga bidrag till tidigare bestämmelser om rätten till utbildning. Nya bekräftelser av staters åtagande till

---

¹¹ Colclough, Christopher (2005) "Rights Goals and Targets: How do those for education add up?" *Journal of International Development*, vol. 17, Issue 1, pp. 101-111, 2005 s. 105-106

¹² Leah K. McMillan (2010) What's in a right? Two variations for interpreting the right to education *International Review of Education*, 2010, Volume 56, Numbers 5-6, Pages 531-545, s. 537

¹³ Colclough, Christopher (2005) "Rights Goals and Targets: How do those for education add up?" *Journal of International Development*, vol. 17, Issue 1, pp. 101-111, 2005 s.101

¹⁴ Colclough, *Rights Goals and Targets: How do those for education add up?*, s. 101-102

konventionerna ledde till efterföljande initiativ vilka innehöll ett tydligare syfte för utvecklingsperspektivet.¹⁵

Konventionerna för mänskliga rättigheter understryker vikten av kostnadsfri grundläggande utbildning och icke-diskriminering, dessa återspeglas också i millenniemål 2 och 3 (utbildning och jämställdhet). Utbildning i den form som beskrivs i ICESCR och CRC, det vill säga som en mänsklig rättighet, är mer strikta än millenniemålen. Detta på grund av att Millenniemålen i sig inte presenterar utbildning som något förankrat i åtaganden gällande mänskliga rättigheter. Det finns också mindre skillnader i de olika artiklarnas innehåll. Analfabetism nämns till exempel inte i MDG, medan ICESCR i artikel 13 nämner vuxna personers rätt till grundläggande utbildning för de som inte slutfört denna eller aldrig gått skolan. Dakar Framework for Action har ett mer omfattande innehåll gällande vilka mål som ska uppfyllas och dessa sträcker sig utanför ramen av ICESCR och CRC.¹⁶ Dock nämns i konventionerna att staten ska förverkliga rätten till utbildning i mån av möjlighet och resurser. Bland annat anger ICESCR:s artikel 2(1) att stater ska arbeta successivt och utifrån resurser för att garantera rättigheterna i konventionen. Rätten till utbildning och skyldigheten att förse detta kan på detta sätt också ses ur ett progressivt perspektiv.¹⁷

---

¹⁵ Colclough, Christopher (2005) "Rights Goals and Targets: How do those for education add up?" *Journal of International Development*, vol. 17, Issue 1, pp. 101-111, 2005 s.105

¹⁶ Colclough, Christopher (2005) "Rights, Goals and Targets: How do those for education add up?" *Journal of International Development* " (2005) Vol. 17, no. 1, pp 101-111, s. 105-106

¹⁷ Se CRC art. 4

3 Olika perspektiv på rättigheter

3.1 Välfärdsrättigheter och frihetsrättigheter

Den internationella diskursen om välfärdsrättigheter präglas av olika uppfattningar, två utgångspunkter som skiljer sig markant åt; å ena sidan anses de vara del av de okränkbara universella mänskliga rättigheterna eller så menar man att välfärdsrättigheter försvagar det ursprungliga syftet med mänskliga rättigheter. En svårighet finns i själva ordets moraliska tyngd, enligt vissa kritiker utnyttjar politiker och andra språkbrukets effektivitet för att placera bristande moraliska och politiska anspråk i mänskliga rättigheter.¹⁸ Överenskommelsen om de universella mänskliga rättigheterna kan till viss del uppfattas som något av en kompromiss mellan välfärd och frihet i ett politiskt maktspel. Detta på grund av att ett av skälen till varför de placerades i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (UDHR) berodde på spänningarna under kalla kriget. Östblocket och kommuniststaterna argumenterade för ett inkluderande av sociala och ekonomiska rättigheter i försök att avleda en del av uppmärksamheten från den ursprungliga liberala tanken om UDHR. Som en följd av detta delades de mänskliga rättigheterna in i två olika kategorier; frihetsrättigheter och välfärdsrättigheter och bildade två separata konventioner; International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) och International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR).

Filosofen Maurice Cranston kritiserade välfärdsrättigheterna starkt, han menade att de sociala och ekonomiska rättigheterna i UDHR ställde hela konceptet i dålig dager och frihetsrättigheterna skulle förlora moralisk och politisk kraft. Många av motståndarna till ICESCR var ense om att mycket av det de sociala och ekonomiska rättigheterna innehöll var nödvändiga behov för alla människoliv. Ansvaret för detta låg hos staten som ansågs vara skyldig att förse sina medborgare med välfärd.¹⁹ Samtidigt går det inte att bortse från ifrågasättandet hur frihetsrättigheter ska göra en människa fri om hon lever under mycket svåra förhållanden?

---

¹⁸ Hartley, Dean (2007) "Social Policy and Human Rights: Re-thinking the Engagement" *Social Policy & Society*, Vol.7, No.1, pp. 1-12, s. 5-6

¹⁹ Eddy, Katherine (2007) "On Revaluing the Currency of Human Rights" *Politics, Philosophy & Economics*, Vol. 6 No.3, pp. 307-328, s. 307-8

Franklin D. Roosevelts tidigare berömda ord; ”a necessitous man is not a free man”²⁰ användes som motivering till detta under bildandet av UDHR.²¹

Många ser välfärdsrättigheter på just detta sätt; de är grunden till frihetsrättigheter och ett måste för människans frihet. Andra menar att rättigheterna utgör något som endast ska skydda individuella val angående hur vi vill leva våra liv och inte hindras från detta.²²

Kritik riktas också mot att stater åläggs skyldigheter som de inte har förmåga eller resurser att realisera. Vid eventuella tillkortakommanden skulle detta ge orättvisa förutsättningar och stater skulle anklagas för att behandla sina medborgare orättvist och kränkningar av mänskliga rättigheter.²³ Andra menar att välfärdsrättigheter är en frivillig omfördelningspolitik, men att de framställs som absoluta universella rättigheter. Man menar också att välfärdsrättigheter skulle kräva omfattande omfördelningar mellan rika och fattiga länder om detta var en absolut rätt.²⁴

En skillnad i språkbruk om rättighetsinnehavaren som människa eller medborgare syns i de olika konventionerna. I ICESCR används uttrycket ”var och en”, och ICCPR används istället formuleringen ”medborgare” för att beskriva vem som besitter dessa rättigheter. Exempel på detta är ICESCR:s art.11 där det anges att; ”Konventionsstaterna erkänner rätten för var och en till en tillfredsställande levnadsstandard[...] tillräckligt med mat och kläder, och en lämplig bostad[...].” I ICCPR (art.11(1)) anges istället; ”Varje konventionsstat åtar sig att respektera och tillförsäkra var och en som befinner sig inom dess territorium och är underkastade dess jurisdiktion rättigheterna i denna konvention [...]” Den skriftliga formuleringen av rättighetsbärare som ”var och en” eller ”medborgare” ger de mänskliga rättigheterna en helt annan innebörd; vi besitter välfärdsrättigheter i egenskap av människa och frihetsrättigheter i egenskap av medborgare. Detta gör att de mänskliga rättigheterna på denna nivå faktiskt blir inkonsekventa och strider mot konceptet om mänskliga rättigheter som universella och oberoende av tid och plats.

---

²⁰ Franklin D. Roosevelt: "Acceptance Speech for the Renomination for the Presidency, Philadelphia, Pa.," June 27, 1936. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=15314>

²¹ Hartley, Dean (2007) "Social Policy and Human Rights: Re-thinking the Engagement" *Social Policy & Society*, Vol.7, No.1, pp. 1-12, s2

²² Griffin, James (1999) "Welfare Rights" *The Journal of Ethics*, 2000, Vol. 4, Numbers 1-2, Pages 27-43, s.29-30

²³ Eddy, Katherine (2007) "On Revaluing the Currency of Human Rights" *Politics, Philosophy & Economics*, Vol. 6 No.3, pp. 307-328, s. 307-8

²⁴ Griffin, James (1999) "Welfare Rights" *The Journal of Ethics*, 2000, Vol. 4, Numbers 1-2, Pages 27-43, s.29-30

3.2 Utveckling

Språkbruket i kontexten för mänskliga rättigheter har reviderats i försök att utveckla andra teorier om hur frihet och utveckling ska uppnås. Ett exempel på detta är kapacitetsteorin. Denna grundar sig på Amartya Sens teori om utveckling och frihet och är idag central inom FN:s olika tillvägagångssätt för utveckling. Sen har länge förespråkat kapacitetsteorin som en produktiv metod i arbetet för utveckling och frihet. Kapaciteter handlar om vad människor har för möjligheter och att ha förmågor som är särskilt viktiga för att uppnå livskvalitet. De genererar fritt aktörskap som bidrar till att individer faktiskt kan åstadkomma viktiga saker i samhället. Amartya Sen och filosofen Martha Nussbaum talar om rätten till människans egna kapaciteter, de betonar frihet som en central funktion inom ramen för kapacitetsteorin. Då en individ besitter kapaciteter säkerställs också hennes rättigheter, detta leder till att man valfritt kan välja vilken funktion man vill att dessa ska ha. Kombinerade kapaciteter är målet för en framgångsrik uppbyggnad av samhället.²⁵

Sen betonar att ekonomisk tillväxt och BNP ofta hamnar i fokus för utvecklingsperspektivet, vilket kan ge en missvisande bild av vilka möjligheter och friheter befolkningen inom ett visst land har till en skälig levnadsstandard och utnyttja sina friheter. Detta tar sig i uttryck om vi ser på länder som till exempel Brasilien eller Sydafrika där den ekonomiska tillväxten successivt ökat och är i BNP rikare än Sri Lanka och vissa regioner i Indien. Trots detta är livslängden högre i vissa regioner av Sri Lanka och Indien där BNP är lägre. Ett annat exempel återfinns i USA, där afroamerikaner har en kortare livslängd än i vissa utvecklingsländer. Afroamerikaner är generellt sett rikare än befolkningen i utvecklingsländer men har fortfarande en uppenbart kortare livslängd än befolkningen i vissa regioner i Indien. Detta beror på olika struktureringar av sjukvård, utbildning och tillgänglighet till andra grundläggande behov²⁶. Därför är det av stort värde att inte endast mäta ett lands rikedomar, utan även se skillnaden mellan befolkningen inom länder.²⁷

En förutsättning för utveckling är att de grundläggande orsakerna till frihetsberövande elimineras. Människors grundläggande frihet har således inte bara en infallsvinkel, de är knutna till

---

²⁵ Martha C. Nussbaum "Capabilities and Human Rights". *Fordham Law Review*, 1997, pp. 273-300, s. 275-276

²⁶ Boken är publicerad 1999, det vill säga att utvecklingen och levnadsförhållanden kan ha försämrats eller förbättrats i Indien, Sri Lanka, Brasilien och USA, dock tycker jag att detta exempel är väsentligt då det återspeglar en av Sens viktigaste resonemang. Problemen ligger inte bara i skillnaden mellan befolkningen i utvecklingsländer i relation till väst, utan även inom ett "rikt" land som USA.

²⁷ Sen, Amartya K., *Development as freedom* [Elektronisk resurs], 1st. ed., Knopf, New York, 1999. s 4-6.

många olika sociala och ekonomiska förutsättningar såsom fattigdom, svält, eller sjukdom.²⁸ Ett exempel på problemet med den stora skillnaden i levnadsstandarden inom länder återfinns i ”The Millennium Development Goals Report” från 2011. FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon beskriver detta i inledningen; “Disparities between urban and rural areas are also pronounced and daunting”²⁹. Millenniemålen har bidragit till att reducera fattigdom och ökat tillgången till grundläggande utbildning för miljoner människor, men klyftorna inom länder är stora. Utvecklingen når inte fram till de som lever under de sämsta ekonomiska förutsättningarna och de grupper som missgynnas på grund av diskriminering. Han menar också att en lösning på detta kräver socialt inkluderande av individer i samhället och en ekonomisk tillväxt som alla måste få ta del av.³⁰

3.3 The Human Rights-based Approach

När internationella problem som fattigdom, barnarbete, svält och utbildning kommer på tal används gärna begreppet mänskliga rättigheter.³¹ Om vi väljer att tolka mänskliga rättigheter och International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) som ett strikt juridiskt åtagande innebär detta att rättigheter och skyldigheter gentemot staten träder i kraft omedelbart efter ratificering av konventionerna. Detta kan ge en oklar bild av vad som är löften och vad som faktiskt är verklighet. Detta på grund av att en del stater omöjligt kan tillhandahålla resurserna som krävs. Följaktligen blir en ”human rights – based approach” i arbetet för reduktionen av fattigdom och utveckling problematisk om tillämpbarheten av rättigheterna också är oklara för det internationella samfundet. Önskvärt resultat följer inte alltid då de juridiska aspekterna blir i utvecklingsarbetet. Utveckling, politiska, ekonomiska och sociala aspekter är också väsentliga för vägen till utveckling.³²

Det finns olika uppfattningar om tillvägagångssättet för att uppnå välfärd, en del menar att det primära verktyget är en rättighetsbaserad metod, det vill säga ”human rights-based approach”, andra hävdar istället att utvecklingsarbete är utgångspunkten. Vissa menar ibland att det ena utesluter det andra, å andra sidan finns det också argument för att rättigheter och utveckling kan

---

²⁸ Sen, Amartya (2004) “Elements of a Theory of Human Rights,” *Philosophy and Public Affairs* vol. 32, no. 4 (2004) pp 315-356 s.3-4

²⁹ Millennium development report 2011

³⁰ The Millennium Development Report, 2011

³¹ Martha C. Nussbaum “Capabilities and Human Rights”. *Fordham Law Review*, 1997. pp 273-300, s. 274

³² Hartley, Dean “Social Policy and Human Rights: Re-thinking the Engagement” *Social Policy & Society* Vol. 7, No. 1, 2007, pp. 1–12, s.5

fungera som komplement till varandra och att de bildar ett framgångsrikt koncept.³³ Martha Nussbaum menar att det ena inte behöver utesluta det andra och heller inte hamna i konflikt med varandra. Dock anser hon att rättighetsperspektivet innehåller många brister då man överbetonar den juridiska aspekten och fokus på staten ger lite utrymme för andra alternativ.³⁴ I UNDP:s rapport från 2006 uppmanade man de verksamma inom arbetet för utveckling att arbeta inom ramarna för rätten till utveckling i enlighet med UDHR och andra internationella överenskommelser för de mänskliga rättigheterna.³⁵

I vissa sammanhang verkar det som att en viss medvetenhet och enighet antas automatiskt, det verkar som att det finns många välutvecklade metoder för en ”human rights -based approach” på policynivå. Det finns många olika välutvecklade strategier men handlar alla dessa om att tillgå de mänskliga rättigheterna som de ser ut i konventioner eller involverar de mer? Respekten för mänskliga rättigheter i det internationella samfundet är tydlig, men de verkar också vara allmänt accepterade men utan ett självklart moraliskt berättigat innehåll. Jämfört med hur verkligheten ser ut i fattigare länder kan detta ibland ge en bild av att man på policynivå ägnar sig åt något som man egentligen inte vet vad det är. På den filosofiska nivån kan begrepp ifrågasättas och utmanas, de kan de också på policynivå men det är av stor vikt att det finns en medvetenhet om vad man talar om. Det är förhoppningsvis inte så att man i FN inte har en aning om vad mänskliga rättigheter handlar om, utifrån kan det dock uppfattas så eftersom att rättigheterna endast presenteras på ett konkret sätt i konventioner och konceptet kan ibland uppfattas som inkonsekvent.

---

³³ Leah K. McMillan (2010) What’s in a right? Two variations for interpreting the right to education *International Review of Education*, 2010, Volume 56, Numbers 5-6, s. 539

³⁴ Martha C. Nussbaum “Capabilities and Human Rights”. *Fordham Law Review*, 1997, pp 273-300, s. 274

³⁵ Leah K. McMillan (2010) What’s in a right? Two variations for interpreting the right to education *International Review of Education*, 2010, Volume 56, Numbers 5-6, s. 542

4 Relation mellan Rättigheter och Friheter

4.1 Anspråk och skyldigheter

Åtaganden om mänskliga rättigheter är problematiska och det ifrågasätts hur de olika rättigheterna ska värderas i relation till varandra.³⁶ FN:s Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) har uttryckt sig gällande rätten till hälsa vilket involverar ett krav på stater att förse individer med högsta möjliga nivå av hälsa och att upprätthålla detta genom att ”till fullo utnyttja tillgängliga resurser”³⁷. Detta kan tyckas uppgå till ett orimligt krav då inte ens de rikaste länderna i världen använder alla tillgängliga resurser till hälsovård. Man nämner dock att varje stat ska uppfylla välfärdsrättigheter efter förmåga, det vill säga efter tillgängliga resurser. Under förarbetena till CESCR hade man ändå ett realistiskt förhållningssätt till det faktum att vissa stater inte besitter förmågan att uppfylla rätten till sjukvård, därför angav just orden efter ”förmåga” och tillgång av ”resurser”.³⁸

Griffin menar att rätten till hälsa måste vara mer noggrant utformad, åtminstone i stora drag. Det behövs om inte annat en beskrivning av vilken typ av hälsovård vi har rätt till, välfärdsrättigheterna är på så sätt oklara. Om inte brister rättigheterna och således kan inte ett kvalificerat anspråk göras.³⁹ Han menar att om en mänsklig rättighet utgör ett anspråk som människor har på alla andra människor skulle det innebära att alla individer kan göra anspråk på välfärd (minimum levnadsstandard), och individer, grupper och stater åläggs med motsvarande skyldigheter.⁴⁰ Tillhörandet till en viss gemenskap menar Griffin är grunden till ett fungerande system av välfärdsrättigheter, samhället består i grund och botten av gemensamt samarbete och ömsesidighet vilket är fördelaktigt för den enskilde individen. En sådan relation ger skäl för anspråk på gemensamma grunder och viljan att bidra.

Han utvecklar sitt resonemang med ett konkret exempel om barnbidrag; ekonomiskt bidrag som tilldelas en ensamstående mamma anser en del vara ingenting annat än välgörenhet. Vi kan dock välja att se detta från ett samhällsnyttigt perspektiv. Om barnen ifråga växer upp i utanförskap, kan detta bidra till en negativ samhällsattityd. Om de istället växer upp i en trygg

---

³⁶ Sen, Amartya (2004) “Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy & Public Affairs* vol. 32 no. 4 pp.(2004) 315-356 s. 322

³⁷ Griffin, James(2008) ”On Human Rights” [Elektronisk Resurs] Oxford University Press, Oxford, 2008, s. 99

³⁸ Griffin, James(2008) ”On Human Rights” [Elektronisk Resurs] Oxford University Press, Oxford, 2008, s. 98 - 99

³⁹ Griffin, James(2008) ”On Human Rights” [Elektronisk Resurs] Oxford University Press, Oxford, 2008, s. 99

⁴⁰ Griffin, James (1999) “Welfare Rights” *The Journal of Ethics*, 2000, Vol. 4, Numbers 1-2, Pages 27-43, s.29-30

miljö är möjligheten större att barnen kommer bli medborgare som bidrar till samhället. Detta kommer generellt sett ha en positiv inverkan på samhället. I denna process spelar mamman och hennes förmåga att ta hand om sina barn en stor roll. Följaktligen menar Griffin att ekonomiskt stöd (till mamman) skapar en positiv ömsidighet vilken han uttrycker som; ” [...] contributing to society in return for the assistance they receive”.⁴¹

Många som kritiserar mänskliga rättigheter eller som vill omforma konceptet menar just detta; de mänskliga rättigheterna ska utgöra rättigheter förankrade till specifika gemenskaper som institutioner och medborgarskap. Detta skulle självklart kunna utgöra ett framgångsrikt koncept, men samtidig förlorar vi den viktigaste delen; det *mänskliga*. Rättigheterna förlorar plötsligt sina egenskaper som universella det vill säga oberoende av tid och plats. Insikten om vad som är rätt och fel i detta sammanhang, är av betydelse för att vi ska kunna förebygga överträdelser. Griffin menar att det behövs en enkel term för att kunna förverkliga rättigheterna och denna behöver nödvändigtvis inte kallas mänsklig rättighet, utan kan istället benämnas som ”konstitutionell rättighet”, ”grundläggande rättighet” eller ”stadfästa/förankrade rättigheter”. I begreppet ”konstitutionella rättigheter” skulle de positiva rättigheterna kunna placeras och därmed garantera medborgare vissa fastställda rättigheter, till exempel sjukvård eller en grundläggande utbildning.⁴² Genom detta tillvägagångssätt skulle dock iden om mänskliga rättigheter på basis av mänsklighet och moraliska värden till viss mån försvagas då man i detta fall istället tilldelar människor rättigheter på basis av medborgarskap.

Hanna Arendt uttrycker detta väl när hon i sin bok *The Origins of Totalitarianisms* beskriver de statslösa och minoriteters mänskliga rättigheter. De ska baseras på mänsklighet men det finns ingenting i den verkliga världen som tyder på detta, de människor som inte tillhör någon form av institution eller innehar ett medborgarskap är inte en person i lagens namn och erhåller inga av de rättigheter och förmåner som de med statstillhörighet gör.⁴³ Här syns det också hur mänskliga rättigheter blir motsägelsefulla och de fyller inte den funktion som förespråkas policynivå. Arendt erbjuder en annan teori om hur vi borde se på mänskliga rättigheter, istället för att betrakta rättigheter som något alla har även om de inte fyller någon funktion menar hon att vi istället borde tala om ”rätt till en rättighet”.⁴⁴ Det vill säga att medborgarskapet är rättighetsobjektet och du kan då i kraft av medborgare göra anspråk på vissa saker som faktiskt existerar. Den mänskliga rättigheten du har i kraft av människa är således rätten till medborgarskap, detta förenklar konceptet betydligt och du har i denna situation faktiskt en regering eller annan typ av institution

---

⁴¹ Griffin, James(2008) ”On Human Rights” [Elektronisk Resurs] Oxford University Press, Oxford, 2008, s. 178

⁴² Griffin, James(2008) ”On Human Rights” [Elektronisk Resurs] Oxford University Press, Oxford, 2008, s. 19

⁴³ Arendt, ”The Perplexities of the Rights of Man” i *The Origins of Totalitarianisms*, s. 292

⁴⁴ Arendt, ”The Perplexities of the Rights of Man” i *The Origins of Totalitarianisms*, s. 294

att göra anspråk mot och kräva din rätt. I de fall rättigheterna förnekas har du åtminstone *någon* att ställa krav på. Statslösas rättigheter kan egentligen inte ens kränkas då de inte ens har någon att göra anspråk gentemot.⁴⁵

4.2 Förutsättningar för frihet

I filosofiska sammanhang brukar man skilja mellan positiv och negativ frihet vilket grundar sig främst på olika synsätt rörande värderingar av individens frihet. Förespråkare av positiv frihet menar att denna form av frihet ska utgöra ett specifikt värde för människan och skyddar henne individer från de hinder som kan uppstå. Den negativa friheten ska däremot skydda människan från andra individers ”interference”. Förenklat kan man säga att den negativa friheten utgör skydd från inkräktande på individens frihet, medan den positiva berättigar individer till vissa objekt.⁴⁶ Filosofen Tara Smith ställer sig kritisk till välfärdsrättigheter och att de skulle utgöra en förutsättning för frihet. Hon diskuterar konceptet ”the precondition argument” (PCA). Enligt PCA bygger frihetsrättigheter på välfärdsrättigheter, det vill säga att istället för att hävda separata grunder som motivering för sociala och ekonomiska rättigheter, hävdar man att dessa består av samma. Utgångspunkten för rätt till frihet är rätt till materiella objekt, utan den sistnämnda är således frihetsrättigheter obefintliga. Smith menar att välfärdsrättigheter blir motsägelsefulla och genom att förespråka dessa förkastar man på samma gång frihetsrättigheter.⁴⁷

Förespråkare av välfärdsrättigheter anser å andra sidan; att inte acceptera välfärdsrättigheter som ”giltiga” mänskliga rättigheter, skulle innebära att de förlorade sitt syfte. Om mänskliga rättigheter bottnar i mänskligt värde och funktionen med dessa var att skydda människans aktörskap så är välfärdsrättigheterna en absolut nödvändighet. Man betonar människovärdet starkt och vad som egentligen är förutsättningarna för frihet. Katherine Eddy återger detta med en ganska enkel och självklar mening, men ändå omtvistad; ”There could be ‘no freedom without bread’⁴⁸; no dignity for the poor, sick, and starving”⁴⁹. Eddy menar precis som Griffin att

---

⁴⁵ Arendt, ”The Perplexities of the Rights of Man” i *The Origins of Totalitarianisms*, s. 294

⁴⁶Smith, Tara, *Moral rights and political freedom*, Rowman & Littlefield, Lanham, Md., 1995, s. 166-177 Se även Berlin, *Two Concepts of Liberty*

⁴⁷ Smith, Tara ”On Deriving Rights to Goods from Rights to Freedom” *Law and Philosophy*, Vol. 11, No. 3, 1992, pp. 217-234 s.222

⁴⁸ Citat av Edward Broadbent, ‘Social Justice and Citizenship: Dignity, Liberty and Welfare’, in *Governing Modern Societies*, edited by Richard V. Ericson and Nico Stehr (Toronto: University of Toronto Press, 2001), p. 276. i Eddy, Katherine (2007) ”On Revaluing the Currency of Human Rights” *Politics, Philosophy & Economics*, Vol. 6 No.3, pp. 307-328, s. 308

diskussionen är problematisk, då det inte tillhandahålls någon förklaring på hur omfattande dessa är och det finns heller inga ramar för vad som egentligen utgör en gällande mänsklig rättighet.⁵⁰

Amartya Sen menar att frihet i relation till regleringar av mänskliga rättigheter är av betydelse då dessa ur en etisk utgångspunkt bekräftar betydelsen av människors frihet. Han menar att frihet är först och främst något som involverar de förutsättningar människor behöver istället för anspråk på personer. Frihetens betydelse kan variera i olika sammanhang och för att denna ska kunna rättfärdigas måste andra uppmärksamma detta och lära sig att förhålla sig till denna.⁵¹ Utveckling i relation till frihet mäts inte endast i BNP, landets ekonomiska tillväxt, industrialisering eller modernisering av samhället, även om dessa är viktiga verktyg i processen för frihet och utveckling. För att uppnå frihet genom utveckling menar Sen att det finns andra väsentliga komponenter, dessa kan utgöra sociala och ekonomiska struktureringar, och politiska och medborgerliga rättigheter.

Ekonomisk tillväxt och modernisering av samhället kan bidra till frihet, men andra influenser som utbildning, sjukvård, yttrandefrihet eller mötesfrihet är minst lika viktiga. Om frihet är en produkt av utveckling måste helheten beaktas istället för att fokusera på specifika verktyg. Om vi ser på utvecklingsprocessen som en generell ökning av substantiella friheter läggs också fokus på målet och varför utveckling är en viktig del i förverkligandet av detta.⁵² Det måste finnas ett tillvägagångssätt för att möjliggöra de föremål som människor behöver för att uppnå frihet, människor är alltid fria att utnyttja dessa möjligheter och de behöver inte vara en ”specifik lista” med förutbestämda föremål.⁵³ Självständigt och fritt aktörskap är enligt Sen nyckeln till utveckling, det vi kan åstadkomma är alltid beroende av våra sociala och ekonomiska möjligheter, politiska frihet, utbildning, hälsa osv. Institutionella struktureringar är viktiga för dessa möjligheter och influeras av människors utnyttjande av sina friheter genom att delta i beslut, deltagande i politiken och samhället.⁵⁴

---

⁴⁹ Katherine (2007) “On Revaluing the Currency of Human Rights” *Politics, Philosophy & Economics*, Vol. 6 No.3, pp. 307-328, s. 308

⁵⁰ Eddy, Katherine (2007) “On Revaluing the Currency of Human Rights” *Politics, Philosophy & Economics*, Vol. 6 No.3, pp. 307-328, s. 307-8

⁵¹ Sen, Amartya (2004) “Elements of a Theory of Human Rights,” *Philosophy and Public Affairs* Vol. 32, no. 4 (2004) pp 315-356 s. 328-9

⁵² Sen, Amartya (2004) “Elements of a Theory of Human Rights,” *Philosophy and Public Affairs* vol. 32, no. 4 (2004) pp 315-356 s.3-4

⁵³ Sen, Amartya (2004) ”Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy and Public Affairs* Vol.32 No.4 (2004) pp. 315-356 s. 334-5

⁵⁴ Sen, Amartya K., *Development as freedom [Elektronisk resurs]*, 1st. ed., Knopf, New York, 1999 s. 5

4.3 Substantive rights och formal rights

Tara Smith menar att relationen mellan rättighetsbäraren och rättigheten i sig måste klargöras, att ha en rättighet innebär endast att vara i besittning av denna, för att sedan kunna göra anspråk på denna. Att utnyttja sin rättighet är dock inte samma sak som att göra den gällande och utnyttjandet av denna behöver inte medföra önskvärt resultat. Detta kan till exemplifieras i mitt utnyttjande av min frihet att rösta på ett visst parti i riksdagsvalet, på detta sätt utnyttjar jag min rösträtt, men det behöver såklart inte betyda att effekten av detta leder till önskvärt resultat för mig. Vad detta garanterar mig är endast att ingen annan individ ska inskränka denna rättighet.⁵⁵ Människor är inte ofria bara för att de inte besitter vissa resurser eller en viss livskvalitet menar Smith. Att respektera frihet kräver inte tillhandahållande av material då dessa förutsättningar inte behövs. Påståendet att människor inte är fria för att de inte har uppnått en viss livskvalitet eller tillräckliga materiella objekt är att garantera förhållanden, inte att skydda friheten⁵⁶.

Människans rätt till frihet är kanske inte i första hand något som uppfattas vara rättigheter till vissa materiella objekt som till exempel sociala tjänster och ekonomiska bidrag. Utbildning utgör en konkret och ”substantive right” vilket innebär att denna först är uppfylld när du faktiskt fått utbildning. Grundläggande utbildning är något som har mycket positiva effekter på individen och samhället, genom utbildning skapas friheter i olika former, för det första innebär detta friheten att erhålla kunskap om vad det faktiskt innebär att ha rättigheter. Mycket kan förändras genom att ha möjlighet att ifrågasätta destruktiva normer och värdegrundsfrågor. För det andra genererar individers kunskap och självständighet, som tidigare nämnt, en positiv effekt på hela samhället och skapar ekonomiska och sociala förutsättningar. Det är just dessa förutsättningar det råder olika föreställningar om, ska de skapas genom rättigheter, finns de redan och blir människan fri om hon endast skyddas från ”interference”?

Motståndare till välfärdsrättigheter som till exempel Tara Smiths strikta inställning till rättigheter som ”formal rights”, det vill säga det enda du har rätt till är att bli behandlad på ett visst sätt, som tidigare exemplet med rösträtt. I kontexten för rättigheter är detta din frihet och ingenting annat. Kritikerna till välfärdsrättigheter skulle troligtvis inte hävda att en sjuk och svältande människa är fri bara för att hon får gå in i en vallokal och rösta, men samtidigt erbjuds inte något alternativ. Detta kan te sig motsägelsefullt då det viktigaste i detta sammanhang är en

---

⁵⁵ Smith, Tara “On Deriving Rights to Goods from Rights to Freedom” *Law and Philosophy*, Vol. 11, No. 3, 1992, pp. 217-234 s.222

⁵⁶ Smith, Tara “On Deriving Rights to Goods from Rights to Freedom” *Law and Philosophy*, Vol. 11, No. 3, 1992, pp. 217-234 s.233

frihet du inte kan utnyttja om de ekonomiska och sociala rättigheterna uppfylls. Om utbildning är något som ska uppnås genom en "human rights-based approach" är betydelsen av hur vi ser på förutsättningar, rättigheter och frihet i kombination en stor del i detta sammanhang. Fortfarande kan man inte låta bli att ställa frågan om hur människor som lever under mycket svåra förhållanden ska kunna utnyttja sina frihetsrättigheter då de uppenbarligen varken är fria eller i stånd att kunna utnyttja dem?

För att återvända till Griffins exempel om ekonomiskt bidrag till den ensamstående mamman så är utbildning ett mycket talande exempel på hur denna skulle generera positiva effekter på hela samhället. Man uppnår således precis det som Griffin beskriver;" [...] contributing to society in return for the assistance they receive⁵⁷". Detta bidrar till en form av ömsesidighet där individers aktörskap utvecklas. Samtidigt bidrar detta till resten av samhällets tillväxt vilket i sin tur bidrar till att andra också får tillgång till utbildning, sjukvård och andra viktiga sociala och ekonomiska förutsättningar, något som också kan vara förutsättningar för frihet.

---

⁵⁷ Griffin, James, "On human rights" [*Elektronisk resurs*], Oxford University Press, Oxford, 2008 s. 178

5 Analys

5.1 Begreppsproblematik

Det råder till synes konsensus kring listan över UDHR:s artiklar i internationella sammanhang, det finns dock ytterligare problem med de stadgade rättigheterna; grunderna och motiven till varför man ansåg att just dessa skulle utgöra universella mänskliga rättigheter skiljde sig åt bland de som arbetat fram artiklarna. Det saknades konsensus kring hur artiklarna skulle tillämpas och rättfärdigas.⁵⁸ Utifrån FN:s ramverk måste det klargöras vilka anspråk som ställs i enlighet med UDHR och andra konventioner, och om detta kan rättfärdigas eller inte. I retoriken kring mänskliga rättigheter spelar ofta juridiken en central roll, detta trots att det inte existerar någon uttalad egentlig definition eller gemensamma riktlinjer i kontexten för välfärdsrättigheter. En del anser att mänskliga rättigheter inte har någon förankrad juridisk status då de föreskrivits på felaktiga grunder och således kan konceptet bli ganska ”sårbart” och lätt att avfärda.⁵⁹

De artiklar i UDHR som omfattar frihetsrättigheterna som till exempel religionsfrihet, yttrandefrihet och rätten till liv, anses ibland vara mer ”lätthanterliga” men bara för att de är enklare att förhålla sig till förklarar de ändå inte mänskliga rättigheter i sin helhet. Griffin menar att varken politiker, filosofer, jurister eller andra inom människorättslära egentligen vet vad begreppet innebär eller hur det ska användas. Många är dock överens om att termen innehåller brister och måste klargöras innan vi kan använda den korrekt.⁶⁰ Mänskliga rättigheter har egentligen två roller, på policynivå är de skriftligt utformade åtaganden som måste följas, inom filosofin utmanas och utvecklas begreppet ständigt, det finns heller inget svar på vad som är ”rätt” eller ”fel”. Begreppet kan ha flera olika innebörder, en del hävdar att de inte existerar, andra menar att de är absoluta universella medan andra tolkar dem som en social konstruktion. Det finns ett stort vakuum mellan rättigheter på policynivå och på filosofisk nivå. Rättigheter på policynivån borde rimligtvis ha samma innebörd, åtminstone i förhållande till situationen, för att de ska kunna användas som verktyg och generera resultat.

---

⁵⁸ Griffin, James (2008) ”On Human Rights” [Elektronisk Resurs] Oxford University Press, Oxford, 2008, s. 25-26

⁵⁹ Sen, Amartya (2004) ”Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy & Public Affairs* vol. 32 no. 4 pp.(2004) 315-356 s. 317-18

⁶⁰ Griffin, James(2008) ”On Human Rights” [Elektronisk Resurs] Oxford University Press, Oxford, 2008, s. 15

Filosofen W. B. Gallie kallar begrepp som det inte finns någon gemensam grund för ”essentially contested concept”, med detta menas termer som ständigt diskuteras och ifrågasätts. Vi finner många sådana begrepp inom filosofin, bland annat rättvisa och demokrati. När vi försöker förstå hur de olika begreppen används och i vilka sammanhang finner vi snart att det, precis som med mänskliga rättigheter, inte finns en klar allmän definition av rättigheter som kan användas som utgångspunkt.⁶¹

Ett begrepp kan ifrågasättas på gott och ont, men oavsett hur starka argumenten är brukar de följas av ett antagande om en gemensam överenskommelse. Då enighet om begreppet inte uppnås, fortsätter var och en att upprätthålla sin ståndpunkt och placerar egna tolkningar i begreppets funktion som de anser vara korrekta. Dessutom fortsätter varje part att föra sin talan för vad han eller hon menar är bevis och motiveringar för begreppets innebörd. När ett gemensamt antagande och överenskommelse om innebörden av begreppet inte kan göras finns ett underlag för filosofisk utredning.⁶² Det finns dock argumentationer om dessa termer där vi egentligen inte behöver nå enighet om vad som är rätt eller fel. Detta på grund av att vissa begrepp kan dra fördel av att ifrågasättas på grund av att det inte är och kommer aldrig att bli färdigutvecklat.⁶³

Teorier om mänskliga rättigheter leder ofta till efterföljande diskussioner och argumentationer. Amartya Sen föreslår ”public reasoning” som ett sätt att förstå mänskliga rättigheter, vilket skulle bidra till att lösa olika argumentationer för att klargöra rättigheternas innebörd och tillämpbarhet. Han hävdar att de mänskliga rättigheterna kräver en fullkomlig och offentlig kritisk granskning för att kunna försvaras eller avfärdas.⁶⁴ Övervakningen av staters kränkningar mot mänskliga rättigheter och ”naming and shaming” kan vara effektiva då de är offentliga dokument. På så sätt blir detta också föremål för ”public reasoning” och etiska resonemang tillåts och blir en del av detta.⁶⁵ Diskussionen på akademisk, teoretisk och filosofisk nivå bidrar också till en viktig utveckling då vi kan utmana konceptet *mänskliga rättigheter* och dess innebörd som hela tiden förändras. På detta sätt skulle man också kunna identifiera några tydliga varaktiga rättigheter, dessa skulle kanske vara svåra att upprätthålla men ger åtminstone en

---

⁶¹ W. B. Gallie “Essentially Contested Concepts“ *Proceedings of the Aristotelian Society* New Series, Vol. 56, (1955 - 1956) pp. 167-198 s. 167-168

⁶² W. B. Gallie “Essentially Contested Concepts“ *Proceedings of the Aristotelian Society* New Series, Vol. 56, (1955 - 1956) pp. 167-198 s. 167-168

⁶³ W. B. Gallie “Essentially Contested Concepts“ *Proceedings of the Aristotelian Society* New Series, Vol. 56, (1955 - 1956) pp. 167-198 s. 167-168

⁶⁴ Sen, Amartya “Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 32, No. 4, 2004, pp. 315-356 s.320

⁶⁵ Sen, Amartya “Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 32, No. 4, 2004, pp. 315-356 s.349

tillfällig gemensam riktlinje för de rättigheter som är ”obestämda”, och denna riktlinje kan sedan utvecklas.⁶⁶

5.2 Behovet av en ny struktur

I mänskliga rättigheter ingår viktiga komponenter för social och ekonomisk påverkan, om de anses vara otillräckliga eller etablerade på fel grunder behövs reformer och arbete för en mer omfattande institutionalisering. Amartya Sen menar att omarbetning och utveckling av rättighetsbegreppet kan vara ett incitament för ett erkännande av mänskliga rättigheter.⁶⁷ Erkännande av ett anspråk på vad som anses vara en grundläggande mänsklig rättighet behöver inte nödvändigtvis utgöra juridiska eller institutionella anspråk. Sen menar att rättigheter inte blir ogiltiga bara för att de inte kan institutionaliseras eller är juridiskt bindande.⁶⁸ Universal Declaration of Human Rights (UDHR) efterföljande deklamationer har gett mänskliga rättigheter ett större socialt erkännande än vad de bidragit till en juridisk och tvingande status, ett exempel på detta är "Declaration on the Right to Development,"(1986). Mänskliga rättigheters moraliska tyngd motiverar detta förhållningssätt och det ger mänskliga rättigheter social bekräftelse utan att tvingande åtgärder föreskrivs.⁶⁹

FN:s utgångspunkt, det vill säga; en människorättslig inställning till bekämpandet av fattigdom och socioekonomiskt uteslutande är tillsynes en lösning på problematiken kring fattigdom och utveckling.⁷⁰ För att mänskliga rättigheters status och den moraliska tyngden vi tillskriver dessa inte ska bli godtyckliga måste vi förstå värdet de representerar, enligt Griffin måste de förstås som något som representerar människovärde. Samtidigt uppstår fler komplexa resonemang då vi måste avgöra vad det grundläggande människovärdet innefattar och vad det har för betydelse i kontexten för mänskliga rättigheter.⁷¹

Kritiken mot välfärd som en mänsklig rättighet behöver inte innebära ett förnekande av människovärde eller uppfattningen om att vi ska lämna människor ”i sticket”. Resonemanget kan

---

⁶⁶ Sen, Amartya “Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 32, No. 4, 2004, pp. 315-356 s.320

⁶⁷ Sen, Amartya “Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 32, No. 4, 2004, pp. 315-356. s. 320

⁶⁸ Sen, Amartya “Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 32, No. 4, 2004, pp. 315-356, s. 320

⁶⁹ Sen, Amartya (2004) “Elements of a Theory of Human Rights” *Philosophy & Public Affairs* vol. 32 no. 4 pp.(2004) 315-356 s. 343

⁷⁰ Hartley, Dean (2007) “Social Policy and Human Rights: Re-thinking the Engagement” *Social Policy & Society* Vol. 7, No. 1, 2007, pp. 1-12, s.2-3

⁷¹ Griffin, James (2008) ”On Human Rights” [Elektronisk Resurs] Oxford University Press, Oxford 2008 s.21-22

förenklas om vi bortser från rättigheter för en stund för att endast fokusera på friheten och utvecklingen och hur vi kan skapa förutsättningar för detta. Millenniemålen utgör ett bra koncept för hur vi kan försöka konkretisera vad vi ska göra för att förverkliga Universal Primary Education. Även om man inte lyckas uppnå målet om UPE till 2015 får man ändå ett ”kvitto” på vad man har gjort rätt och vad man gjort fel. På detta sätt utvecklar vi strategier för att realisera detta genom att ständigt ifrågasätta och utmana hela konceptet. Alla rapporter, dokument, deklARATIONER och så vidare är tillgängliga för alla och vi kan ifrågasätta arbetets metoder och strategier. Sen har en viktig poäng när han talar om en granskning och offentliga diskussioner om mänskliga rättigheter. På detta sätt kan vi utmana konceptet på policynivå och samtidigt försöka konkretisera tillvägagångssättet för att uppnå utbildning för alla.

5.3 Avslutande diskussion

Idéer om förhållningssätt till det jag precis behandlat är långt från färdigutvecklade och det kommer förstås alltid finnas en diskussion om detta. Carl Wellmans teori om välfärdsrättigheter som en produkt av ett samhälle eller en grupp människor som delar dessa ”rättigheter”, det vill säga medborgerliga rättigheter kan ses som mer pragmatisk och realistisk. Välfärden existerar på basis av ett gemensamt ställningstagande om vad individerna i detta sammanhang anser sig vara i behov av. Rättigheterna blir i detta sammanhang inte *mänskliga* rättigheter, det vill säga en inneboende rätt grundad på alla människors lika värde, de utgör istället anspråk och berättigande till ”materiella objekt” som vi erhåller genom ett ömsesidigt bidragande till gruppen.

Betydelsen och värdet i frihetsrättigheterna är tämligen godtagbara⁷² och det finns inte mycket i dessa som inte anses vara acceptabelt. Skillnaden ligger i oenigheten om huruvida välfärdsrättigheter utgör rättigheter baserade på mänsklighet. Detta är omdiskuterat inom filosofin och det är kanske inte så konstigt eftersom de är svåra att hantera på policynivå. Som jag tidigare nämnt verkar det som att man antar en viss medvetenhet om hur de ska fungera som mänskliga även om det i verkligheten inte finns någonting som talar för detta. Detta leder som sagt till ett stort ”vakuum” mellan de olika nivåerna, och kan vara en bidragande orsak till att uppfattningen om välfärd som en rättighet och tillgången blir motsägelsefull.

En princip om att man oavsett tid och plats har rätt till liv, yttrandefrihet och icke-diskriminering är enklare ett resonemang då det som krävs är att *inte* agera. Det blir omedelbart svårare om du ska erhålla allt som ingår i välfärdsrättigheter oavsett tid och plats. Det kan tyckas

---

⁷² Kulturella skillnader kan dock diskuteras, men är inte relevant i detta sammanhang.

vara ett mycket simpelt och förenklat resonemang, det är det också, men faktum är att det är detta som föreskrivs i FN:s konventioner och utgör juridiskt bindande dokument. Föreställ dig att du bor i ett land med stor brist på resurser, du är människa och därför har du rätt till sjukvård, men sjukvården existerar inte. Om staten inte kan erhålla detta, vem ska då uppfylla din rätt till sjukvård? Detta kan tyckas väldigt motsägelsefullt och nästan som ett ”hån” mot den människan som behöver sjukvård. Många som förespråkar välfärdsrättigheter säger å andra sidan att det är ett ”hån” att frihetsrättigheter är de enda giltiga då människor måste ha välfärdsrättigheter som förutsättning för friheten.

För att nå målet borde man kanske ställa sig frågan huruvida rättigheter som ett medel är framgångsrikt för ändamålet. En viktig diskussion som bör föras på FN-nivå är hur vi faktiskt utnyttjar de rättigheter som stadgats. Rättigheter är något som alla bör ha men vad blir poängen med detta tillvägagångssätt om objektet att göra anspråk på inte existerar? Är inte det ett lika stort hån som att påstå att välfärdsrättigheter inte behövs? Man tycks vara ense om att det progressiva förhållningssättet till frihet, utveckling och mänskliga rättigheter i hög grad måste klargöras och en något så när gemensam inriktning behövs på policynivå. Roten till problemet verkar handla om ifrågasättandet vad en mänsklig rättighet egentligen är och hur mycket skyldigheter man kan ålägga andra individer med.

Utbildning utgör ett illustrerande exempel på om en välfärdsrättighet som skulle kunna konkretiseras för att skapa en klar riktlinje av vad, och hur vi ska göra för att förbättra proceduren. Bara för att man försöker skapa en definition av detta betyder det inte att begreppet kan ifrågasättas och utvecklas på denna nivå, men om ska vi skapa välfärd måste det finnas kunskap om vad man är berättigad till, välfärdsrättigheter måste fungera som något konkret och pålitligt.

Idén om att mänskliga rättigheter bara skyddar dig från ”interference” behöver inte betyda att man säger att människor inte förtjänar en skälig levnadsstandard, människan behöver såklart mycket av de sociala och ekonomiska förutsättningar som presenteras i ICSECR, men dessa kanske inte måste placeras i ramverket för rättigheter. Om välfärdsrättigheter och frihetsrättigheter faktiskt utesluter varandra och underminerar betydelsen av rättigheter i relation till frihet så är det kanske inte ett måste att välfärdsrättigheter ska utgöra något som grundas på mänsklighet. Jag tror att, precis som på filosofisk nivå måste det också på policynivån presenteras olika alternativ till rättighetsbegreppet. Många av de teorier som har lyfts fram här tycker jag är viktiga, de mer konkretiserade idéerna skulle kunnat lyftas fram i en offentlig diskussion för att visa hur arbetet kan förbättras. Med detta menar jag inte att förkasta inte hela konceptet

välståndsrättigheter som om att välfärd vore mindre viktigt än frihetsrättigheter. Jag menar inte heller att hela konceptet ska göras om, men ifrågasättande av begreppet och att skapa en plats för förslag på andra teorier skulle kunna vara en bra bit på vägen för att göra det bästa vi kan av de mänskliga rättigheterna.

Litteratur

- Arendt, Hanna "The Perplexities of the Rights of Man" i *The Origins of Totalitarianisms*, s. 294
- Bergström, Ylva "The Universal Right to Education: Freedom, Equality and Fraternity" *Studies in Philosophy and Education* vol. 29 no 2, 2009, pp 167-182
- Colclough, Christopher "Rights Goals and Targets: How do those for education add up?" *Journal of International Development*, vol. 17, no 1, 2005, pp. 101-111
- Eddy, Katherine "On revaluing the currency of human rights", *Politics, Philosophy & Economics* vol. 6 no. 3, 2007, pp. 307-328
- Franklin D. Roosevelt: "Acceptance Speech for the Renomination for the Presidency, Philadelphia, Pa.," June 27, 1936. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=15314>
- Griffin, James "Welfare Rights" *The Journal of Ethics*, 2000, Vol. 4, Numbers 1-2, 1999 pp. 27-43
- Griffin, James, "On human rights" [*Elektronisk resurs*], Oxford University Press, Oxford, 2008
- Hartley, Dean "Social Policy and Human Rights: Re-thinking the Engagement" *Social Policy & Society* Vol. 7, No. 1, 2007, pp. 1-12
- Martha C. Nussbaum "Capabilities and Human Rights". *Fordham Law Review*, 1997, pp. 273-300
- McCowan, Tristan "Human rights, capabilities and the normative basis of 'Education for All'" *Theory and Research in Education*, vol. 9 no. 3. 2011 pp. 283-298
- McMillan, Leah K. "What's in a right? Two variations for interpreting the right to education" *International Review of Education*, 2010, Volume 56, Numbers 5-6, Pages 531-545
- Sen, Amartya "Elements of a Theory of Human Rights" *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 32, No. 4, 2004, pp. 315-356
- Sen, Amartya K., *Development as freedom* [*Elektronisk resurs*], 1st. ed., Knopf, New York, 1999
- Smith, Tara "On Deriving Rights to Goods from Rights to Freedom" *Law and Philosophy*, Vol. 11, No. 3, 1992, pp. 217-234

Smith, Tara, *Moral rights and political freedom*, Rowman & Littlefield, Lanham, Md., 1995

UNICEF.org "Convention on the Rights of the Child" - <http://www.unicef.org/crc/>

United Nations (2011) The Millennium Development Goals Report 2011(elektronisk)
tillgänglig: http://www.un.org/millenniumgoals/11_MDG%20Report_EN.pdf

W. B. Gallie "Essentially Contested Concepts" *Proceedings of the Aristotelian Society* New Series, Vol. 56, (1955 - 1956) (pp. 167-198)